

Ліна Чернявська,

мол. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ – МІСЦЯ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Стаття присвячена визначенню місця бібліотеки в системі гендерно-орієнтованих інформаційно-комунікаційних процесів в умовах переходу до інформаційного суспільства. Звернається увага на необхідність активної співпраці між бібліотеками, передусім з тими, що є світовими лідерами в акумулюванні та репрезентації документально-інформаційних ресурсів з гендерних питань. Обґрунтовано роль бібліотек у зміні сформованих гендерних стереотипів у суспільстві та різноманіття комунікативних практик сучасної бібліотеки в контексті формування гендерної свідомості людини у суспільстві знань.

Ключові слова: гендер, інформаційне суспільство, бібліотеки в інформаційному суспільстві, інформаційно-комунікативні технології.

Становлення Української держави відбувається в умовах швидких і глибоких суспільних змін, які зумовлюють нові реалії та вимоги до життєдіяльності сучасної людини. Наявні демократичні перетворення передбачають гармонізацію суспільних відносин, у тому числі й гендерних. Інтеграція України у європейське співтовариство передбачає сповідування й дотримання системи європейських цінностей на рівні держави та окремої людини. Бібліотеки як соціальні інституції спрямовують свою діяльність на просвіту та освіту нації щодо європейських і світових практик боротьби з корупцією, захисту людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права, поваги до прав людини (включно з правами меншин), плюралізму, толерантності, справедливості, солідарності, гендерної рівноправності, відмови від дискримінації. Тож бібліотеки сьогодні покликані допомогти подолати гендерні стереотипи та закласти підвалини формування гендерно толерантної свідомості суспільства.

У затвердженій Указом Президента України Національній стратегії у сфері прав людини серед основних завдань визначено забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Серед заходів, спрямованих

на реалізацію цієї Стратегії, є проведення широких інформаційних кампаній, спрямованих на подолання вкорінених стереотипів щодо соціальних ролей жінок і чоловіків, підвищення рівня обізнаності жінок, особливо в сільській місцевості, юридичної спільноти і в цілому широкої громадськості щодо їхніх прав і механізмів їхньої реалізації. Участь бібліотек у таких заходах є дуже корисною.

Важливість впливу на гендерну свідомість бібліотек, передусім наукових, зумовлюється тим, що вони, поширюючи результати авторитетних наукових досліджень, тематичної літератури, сприяють формуванню світогляду громадян. Бібліотеки є важливою ланкою наукових досліджень і сучасної освіти, через які відбувається передача та поширення знань, формується система норм і цінностей суспільного життя. Сьогодні в Україні, як і за кордоном бібліотеки беруть участь у репрезентації науково-просвітницької діяльності гендерних центрів і лабораторій з гендерних досліджень. А самі центри з гендерних досліджень формують власні бібліотеки. В Україні вже з'явився певний досвід з введення в навчальні плани ВНЗ спецкурсів гендерної тематики.

Для розуміння й професійної участі в процесі гендерної соціалізації бібліотекареві необхідні знання відповідного методологічного й методичного апарата, що містить систему наукових знань про гендер, гендерні аспекти читання, фактори, умови та критерії ефективної гендерної соціалізації. Однак у бібліотечній практиці дотепер слабо враховується гендерний напрям, незважаючи на його безумовне значення для гармонійного та повноцінного розвитку особистості, суспільства. Бібліотека може активно сприяти розвитку індивідуальних здібностей та інтересів людини, незалежно від статі, протистояти традиційним стандартам щодо статей.

За визначенням ООН, гендерний підхід являє собою «... процес оцінки будь-якого заходу, що планується, з точки зору його впливу на жінок і чоловіків, а також законодавства, стратегій та програм в усіх галузях і на всіх рівнях. Ця стратегія ґрунтується на тому, що інтереси та досвід жінок, як і чоловіків, мають стати невід'ємним критерієм при розробці загальної концепції, при здійсненні моніторингу й оцінки загальних напрямів діяльності та програм у політичних, економічних і суспільних сферах для того, щоб жінки, як і чоловіки, могли одержувати однакові можливості та шанси, а нерівність щоб ніколи не вкорінювалась» [1].

Сучасна гендерна теорія – це міждисциплінарний науковий напрям, тому свої варіанти визначення поняття «гендерний підхід» наводять і ті

науковій галузі, які вивчають феномен гендеру. Врахування цих визначень сприяє більш точному тлумаченню аналізованого терміна.

Українські дослідники висвітлюють такі проблеми, як аналіз доробок іноземних гендерологів, імідж жінки-політичного лідера, гендерні стереотипи, становлення, розвиток і значення феміністичного руху, причини гендерного дисбалансу, історичні передумови гендерної ситуації в Україні, особливості ролі жінки в пострадянських країнах, причини неефективності запровадження гендерної політики, роль жінок у структурі державного управління, докази існування гендерної нерівності тощо.

У суспільно-політичних науках гендерний підхід розуміється в цілому як методологія розгляду всіх соціальних проблем з позицій забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок. Гендерна соціологія – галузь соціології, що вивчає закономірності диференціації чоловічих і жіночих ролей, статеві відмінності на всіх рівнях та їхній вплив на людське існування, співіснування, на особливості соціальної організації, специфіку чоловічої та жіночої соціальних спільнот. У соціології гендерний підхід – «аналіз влади й домінування, затверджуваних у суспільстві, у тому числі й через гендерні ролі та відносини» [2]. Питання гендерної соціології вивчали С. Жеребкін, О. Здравомислова, Г. Тьомкіна.

Правові й філософсько-психологічні дослідження розглядають гендерний підхід в аспекті дискримінації жінок як соціального явища, як єдиного цілого.

Гендер у політичній науці – це політико-рольовий, стереотипний конструкт, тісно пов'язаний зі статтю, який формується під впливом ментальних особливостей політичної культури й уособлює в собі зовнішні очікування та внутрішні характеристики суспільно-політичної поведінки чоловіків і жінок, що склалися історично. Як зазначає Л. Літвін, особливостями гендерних досліджень в українській політичній науці є орієнтованість на політико-правовий аспект дослідження (аналіз реальних прав жінок і чоловіків), зацікавленість гендерними аспектами освіти, недостатня увага до дискримінаційних практик щодо чоловіків і гендерних питань у контексті демократизації [3].

Отже, слушно видається думка І. Гончаренко про те, що в суспільно-історичних і соціально-економічних науках гендерний підхід «розглядає відносини між жінками і чоловіками як певний комплекс соціальних ролей, які їм нав'язує та чи інша культура» [4, с. 189]. Тож у роботі бібліотекаря: «Здійснити “гендерний підхід” в інформаційно-бібліотечному

обслуговуванні – це значить діяти з розумінням соціального походження категорій “чоловічого” й “жіночого” в суспільстві, ставити особистість й індивідуальність у розвитку вище традиційних рамок статі» [5, с. 97]. У цьому контексті слухним виявляється зауваження Т. Дороніної: а чи хотіли б відвідувачі бібліотек, щоб до їхнього обслуговування використувався гендерний підхід? І як взагалі це можливо? [6].

З позицій теорії інформаційного суспільства спроби осмислення нової реальності, пошук основних характеристик сучасного стану суспільства, а також ролі інформаційних технологій у становленні та розвитку інформаційного суспільства були зроблені такими вченими, як Д. Белл, Дж. Гельбрейт, М. Кастельс, М. Маклюєн, У. Мартін, Й. Масуда, М. Постер, Д. Тапскотт, Є. Тоффлер, А. Турен, Ф. Уєбстер та ін. Серед українських і російських дослідників, які висвітлювали питання формування й розвитку інформаційного суспільства, варто згадати Р. Абдєєва, Л. Бєвзенко, О. Бєліньську, Т. Бєрезу, О. Бікулова, С. Бондаренка, М. Вершиніна, Є. Войсунського, О. Голобуцького, Б. Головка, А. Горбачика, С. Дацюка, С. Дятлова, В. Ємєліна, А. Жичкіну, М. Згуровського, Д. Іванова, В. Іноземцева, А. Колодюка, С. Коноплицького, Н. Костенко, Д. Кутюгіна, О. Лобовікову, О. Личковську, С. Макєєва, І. Мальковську, І. Мєлюхіна, Н. Моїсєєва, О. Путилову, А. Ручку, О. Рунова, І. Солдатенко, А. Сухарева, О. Чистякова, Є. Швеця, О. Шевчука, В. Щербину та деяких інших. Підкреслимо, що дослідження закордонних учених із соціологічного аналізу Інтернету з’явилися ще на початку 90-х років минулого століття. У країнах СНД, які підключилися до мережі Інтернет у середині 90-х (Росія в 1993 р., Україна в 1994 р. [тобто значно пізніше, ніж Європа або Північна Америка]), дослідження на цю тему стали з’являтися лише на початку нинішнього століття. Однак на цей час феномен Інтернету вже є об’єктом доволі сталої дослідницької уваги та інтересу з боку соціально-гуманітарних дисциплін як в Україні, так і в країнах СНД загалом. Дедалі частіше, особливо у ХХІ ст., дослідники починають говорити про Інтернет як про простір соціальних комунікацій (О. Аладішкіна, Д. Кутюгін, М. Раскладкіна, О. Родіонов) та окремий соціально-комунікативний інститут (О. Бікулов, С. Бондаренко, С. Михайлов, Н. Прохорова, О. Путилова, О. Рунов, О. Чистяков). В Україні увагу соціологів привертає проблематика якісного та кількісного складу аудиторії Інтернету (О. Балабанова, О. Білорус, Є. Головаха, Б. Головка, А. Горбачик, О. Кислова, С. Коноплицький, Н. Костенко,

І. Лукінова, Н. Меджибовський, Л. Нікітіна, О. Носова, С. Романенко, Т. Рудницька, В. Тарасенко, В. Щербина); феномен кіберкультури (Є. Прохоренко); політичні комунікації в Уанеті (І. Балінський) та визначення соціальних детермінант кіберпростору (А. Петренко-Лисак) та ін. Якщо ж розглядати розвиток гендерних досліджень у вітчизняній соціології, то гендерна проблематика в українському суспільстві висвітлювалась у роботах Р. Ануфрієвої, А. Бойко, І. Жеребкіної, О. Качанової, Н. Лавриненко, Л. Малес, С. Оксамитної, О. Стрельник. Гендерні проблеми в ЗМІ й рекламі розглядались у працях Н. Лисиці, М. Скорик, Т. Бурейчак, О. Белікової та ін. Питання розробки та впровадження гендерної політики проаналізовано в роботах Г. Даудової, В. Дягілева, К. Левченко. У середині – кінці 90-х років минулого століття починають активно проводитися дослідження з вивчення Інтернету й інтернет-комунікацій у їхньому взаємозв'язку з гендерним фактором. У цій царині досліджень першість також належить американським та європейським ученим. У країнах СНД уперше тема визначення й опису гендерних складових інформаційного суспільства з урахуванням пострадянського контексту в соціальній філософії була розкрита в дисертаційному дослідженні М. Лихобабіна «Гендерні детермінанти інформаційного суспільства» (2006). Ряд гендерних аспектів формування інформаційного суспільства у Росії й Білорусії висвячені в роботах Н. Васильєвої (загальна проблема гендеру в інформаційному суспільстві), М. Малишевої (гендер і глобалізація), О. Гапової (глобалізація, жінки й інформаційні технології), Л. Нургалієвої (взаємовплив і перспективи глобалізації гендерних відносин, дихотомія статусної й позастатусної культури в умовах розвитку електронного суспільства), К. Санкової (функціональна роль гендерних досліджень у перехідному суспільстві), І. Остапенко (проблеми гендерної віртуальної ідентичності), О. Єльчанінової (класифікація бар'єрів, що заважають оптимальному формуванню інформаційних стратифікацій); О. Журавльової (основні категорії користувачів середовища мережі Інтернет), І. Чикалової (розвиток теорії кіберфемінізму). Серед вітчизняних дослідників гендерні проблеми в просторі інтернет-комунікацій та інформаційного суспільства, а також розвиток теорії кіберфемінізму висвітлюються в роботах І. Жеребкіної, К. Карпенко, Л. Компанцевої, І. Солдатенко, В. Суковатої та ін. На цей час інтенсивні дослідження Інтернету з гендерних позицій здійснюються О. Арестовою, Л. Архиповою, Є. Войскунським, О. Мітіною (соціально-демографічна специфіка

аудиторії мережі Інтернет); О. Арестовою, Є. Войскунським, М. Лінд, Л. Перрі, І. Вассерман, Є. Вейсер (мотиваційна структура інтернет-аудиторії); С. Херрінг, Л. Вінн, Дж. Каца, Х. Міллер, Р. Матхера (гендерні особливості перебігу комунікацій у мережі Інтернет при використанні різноманітних сервісних платформ [чату, форуму, блогу, електронної пошти, персонального сайту, миттєвого меседжеру, мікроблогінгу]). Багато дослідників вивчають структуру комунікативних практик і особливості функціонування мови в мережі Інтернет (Л. Компанцева, О. Мишенкова, О. Лутовинова, Дж. Бейкер, К. Блум, Дж. Браун, А. Брукман та ін.). Значний інтерес становлять роботи з аналізу ідентифікаційних і презентаційних практик у кіберпросторі, процесів формування віртуальної гендерної ідентичності, керування враженням (менеджмент вражень) (Л. Компанцева, І. Остапенко, О. Мітіна, А. Петренко, Н. Писаренко, Дж. Сулер, Ш. Тьокл). З позицій гендерного підходу розглядаються також окремі види соціальних комунікації, реалізованих за допомогою Інтернету (політичні, освітні, наукові, організаційні) (А. Арнольд, К. Блум та ін.). З лінгвокультурних і феміністських позицій глибоко вивчаються феномени кіберкультури (Д. Васильєва, С. Жайворонок, І. Жеребкіна, О. Кісь, Л. Компанцева, В. Суковата, І. Чикалова, О. Шерман). Однак до сьогодні бракує системних і узагальнюючих спроб соціологічної інтерпретації гендерної складової інтернет-комунікацій, у тому числі в національному сегменті мережі Інтернет – Уанеті [7].

Спеціальних соціологічних досліджень з питання гендерної культури в бібліотеках небагато, але є ряд публікацій, які зачіпають окремі аспекти цієї проблеми. Гендерні аспекти аналізу бібліотечної професії розглянуто в працях О. Березкіної, О. Димитрова, Ю. Потаніної, Н. Валіулліної, Л. Коленко, І. Кононової, М. Рассадіної, І. Стрілкової, О. Цветкової, О. Чернишової. Проблеми фемінізації бібліотек вивчені Л. Солоненко, Т. Сабурової, О. Ястребової [8].

В Україні сьогодні актуальною видається ідея створення університетських наукових бібліотек і зібрань, які акумулювали б літературу, потрібну вченим, що займаються гендерними питаннями, та студентам, які вивчають цю тему. Сьогодні бібліотеки, передусім ті, що є світовими лідерами в акумулюванні та репрезентації документально-інформаційних ресурсів з гендерних питань, активно співпрацюють між собою. Результатом такої співпраці є введення в обіг баз даних жіночих архівів, документальних центрів і бібліотек по всьому світу. Серед них можна виділити:

Guide to Uncovering Women's History in Archival Collections – «Путівник по архівам невивченої жіночої історії» створений у рамках проекту «Архів жіночих та гендерних досліджень» Техаського університету (Сан-Антоніо, США). На сайті представлений путівник – список посилань на сторінки архівів, бібліотек й інших джерел зберігання інформації в Інтернет, які містять маловідомі документи-першоджерела про жінок або написані жінками. Укладач – Джілл Джексон (Jill Jackson), архіваріус. Мова: англійська.

IAV: International information centre and archives for the women's movement – Міжнародний інформаційний центр й архіви жіночого руху (ІАВ) – національний дослідний центр (Нідерланди), що займається жіночими дослідженнями, вивченням стану жінок й надає відповідну інформацію. Розділи сайту: «Загальна інформація», «Послуги», «Колекції» (інформація про періодичні видання й книги центру), «Бази даних» (каталоги, архіви, бази даних з жіночих досліджень), «Публікації», «Світ жіночої інформації» (база даних жіночих архівів, документальних центрів і бібліотек по всьому світу), «Конференції <Ню-хау>», «Журнал» (журнал про фемінізм, культуру й науку), «Гендер та вода» (екологічна конференція жіночих організацій за темою «Гендер та вода»), «Акції європейських жінок у 2000 році» (посилання на сайт однойменної організації). Мова: англійська, голландська.

Diana: Women's Human Rights Resources – Сайт «Діана: Ресурси з прав людини-жінки» – частина бази даних з прав людини «Діана» (США). Розроблений за спільною ініціативою ряду бібліотек юридичної літератури, університетських центрів захисту прав людини та інших неурядових організацій, що об'єдналися з метою створення великої, сучасної та авторитетної бази даних з досліджень у галузі прав людини. Кожний з відповідних розділів сайту містить статті, документи й посилання на інші сайти й сторінки з прав людини-жінки: «Конвенція з викорінення всіх форм дискримінації стосовно жінок (CEDAW)», «Конференції», «Конвенції», «Домашнє насильство», «Освіта», «Рівність», «Феміністська теорія», «Дівчата», «Здоров'я та благополуччя», «Права людини», «Проблеми жінок корінного населення», «Робота і працевлаштування», «Заміжжя і сімейне життя», «Проституція», «Расові і гендерні питання», «Національність і громадянство», «Політичні права / Політична участь», «Права на власність / Право на житло», «Права біженців / емігрантів», «Релігія і культура», «Репродуктивні права», «Сексуальна орієнтація»,

«Рабство і торгівля жінками», «Соціальне і економічне благополуччя», «Насильство стосовно жінок», «Загальні права жінок». Мова: англійська.

В останнє десятиліття бібліотекарі України активізували свою участь у роботі професійних міжнародних організацій, у міжнародних навчальних і професійних обмінах, почали розвивати професійні зв'язки із зарубіжними книгозбірнями та спорідненими професійними асоціаціями, активніше проводити та брати участь у міжнародних конференціях. У глобалізованому світі міжнародні контакти розглядаються як обов'язкова умова отримання поглиблених знань зарубіжних бібліотечно-інформаційних систем для прийняття професійних рішень з урахуванням європейських і міжнародних вимог, для поширення інформації про Україну.

Бібліотекарі реалізували сотні проектів із залученням позабюджетного фінансування, спрямованих на актуалізацію діяльності книгозбірень і покращення бібліотечного обслуговування, за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», Інституту відкритого суспільства в Будапешті, Британської ради в Києві, Гете-Інституту в Києві, відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Європейської комісії, представництва Всесвітнього банку в Україні, неурядової організації «Рада міжнародних наукових і освітніх обмінів» (IREX) та ін. Найпотужнішим міжнародним проектом останніх років став проект «Бібліоміст» («Глобальні бібліотеки-Україна») Фондації Білла і Мелінди Гейтс, який реалізувала в Україні Рада міжнародних наукових і освітніх обмінів (IREX) спільно з Міністерством культури України, Українською бібліотечною асоціацією та публічними бібліотеками країни [10].

Важливим для збагачення національних інформаційних ресурсів з гендерних питань є дієве використання можливостей зарубіжних інформаційних проектів в Україні. З 2000 р. бібліотеки України мають можливість доступу до баз даних EBSCO за проектом «Електронна інформація для бібліотек» – (Electronic Information For Libraries – EIFL), який є спільною ініціативою Інституту відкритого суспільства (Будапешт) і найбільшого у світі видавництва періодики – компанії EBSCO Publishing. Система EBSCO Publishing забезпечує доступ до понад 5 тис. періодичних видань, розподілених серед різних баз даних, зокрема забезпечує доступ до журналу Women's Studies.

Ще одним провідним постачальником електронної інформації для вищої освіти і наукових досліджень, що вже кілька років співпрацює

з провідними науковими бібліотеками країн СНД, у тому числі і в Україні, є компанія ProQuest (діяльність з 1960-х років 150 тис. підписників по всьому світу, включаючи найбільші університети Америки, Європи, Азії). ProQuest є надійним партнером у формуванні сучасного бібліотечного фонду, що відповідає очікуванням дослідників. Сервіс компанії, контент і технології спрямовані на те, щоб допомогти бібліотекам ефективно перейти до онлайн орієнтованого середовища досліджень, яке дасть змогу звільнити простір, зберегти важливі матеріали та забезпечити користувачам доступ до авторитетної інформації. Уже більше 75 років ProQuest допомагає бібліотекам ефективно створювати та покращувати електронні фонди, оцифровуючи і зберігаючи їхні власні матеріали – включаючи дисертації, автореферати та відео – роблячи їх доступнішими для дослідників. Компанія також об'єднує найбільші й найважливіші в індустрії фонди електронного контенту, включаючи оцифровану історичну періодику, книги та інший авторитетний контент від надійних видавництв, з технологіями, які полегшують оцінку та керування цими ресурсами.

Для науковців напряму *women's studies* ProQuest надає безліч історичних ресурсів для дослідження ролі жінок в історії, таких як *Periodicals Archive Online*, включаючи ліберальний журнал *The New Leader*, у якому опубліковано в тому числі статті про святкування Міжнародного жіночого дня. Цікаву взаємодію соціалістичного та феміністського рухів також можна простежити за допомогою *ProQuest History Vault Struggle for Women's Rights: Organizational Records, 1880–1990*.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського надає доступ до електронних продуктів на платформі EBSCO – повнотекстової бази даних *ACADEMIC SEARCH COMPLETE* та реферативної бази даних *INSPEC*. Доступ до інформаційних ресурсів компанії EBSCO Publishing, – одного з найбільших у світі постачальників журналів в електронному та друкованому форматі – надає можливість пошуку повнотекстових, рецензованих спеціалізованих матеріалів соціально-гуманітарної, економічної, медичної, технічної та іншої тематики за 60 пошуковими ознаками.

У 2016 р. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ініціювала запуск нового корпоративного інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», що покликаний популяризувати електронні бібліотечно-інформаційні ресурси наукових бібліотек України. Реалізація цього проекту надасть можливість створити для українських і зарубіжних

дослідників інтегрований доступ до бази знань наукового надбання України через науково-інформаційні ресурси бібліотек. Інформаційні складові порталу будуть містити авторитетні файли, зокрема наукових установ і науковців України.

Інтеграція різноформатних інформаційних ресурсів на одній пошуковій платформі, реалізація для користувачів єдиної точки доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів через зведений електронний каталог, а також інтеграція документних ресурсів різних установ з метою формування загальнонаціональних історико-культурних і наукових електронних колекцій надасть можливість створити для дослідників, зокрема women's studies, зручну базу інформаційної підтримки та наукового обміну, яка вже багато років існує у провідних країнах світу.

А поки будуть реалізовані зазначені глобальні всеукраїнські та міжнародні проекти регіональні бібліотечні установи продовжують працювати над розвитком гендерного напрямку у своїй роботі. Так, у Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Д. І. Чижевського продовжує функціонувати «Інформаційно-консультативний гендерний центр». При цьому центрі працює реінтеграційна програма допомоги жертвам сексуального насильства, які повернулися в Україну і потребують соціальної адаптації, медичної допомоги та психологічної підтримки. Цю роботу здійснює в партнерстві з бібліотекою громадська організація – Обласна інформаційна служба з актуальних питань жіноцтва, члени якої понад 10 років проводять велику профілактичну та просвітницьку роботу щодо запобігання торгівлі людьми, популяризації здорового способу життя, правової освіти населення області, за допомогою активної тренінгової роботи разом із працівниками районних бібліотек.

У рамках проекту «Розвиток і підтримка мережі громадянської освіти в Кіровоградській області» у бібліотеках проведено 1700 тренінгів за темами: «Сімейне право. Гендерна рівність», «Право на працю. Безробіття», «Волонтерство. Третій сектор», «Толерантність». Гендерні інформаційні центри працюють у районних бібліотеках області [11]. Гендерні бібліотеки та відеотеки, а також спеціалізовані інформаційні стенди створюються у публічних і спеціалізованих бібліотеках України (зокрема у Приазов'ї та Донецькому регіоні) у рамках створення й розвитку центрів гендерних досліджень і освіти [12]. Існує два основні способи руйнування гендерних стереотипів – просвітництво та забезпечення і заохочення в громадській сфері суспільства багатьох прикладів гендерно

нетрадиційних ролей (до речі, другий спосіб є значно ефективнішим). В обох випадках є простір для активної участі закладів культури, зокрема бібліотек. Одна з причин існування в нашому суспільстві проблем нерівності і стереотипів – це відсутність інформації. Тож надати громадянам можливість отримати таку інформацію і є головним завданням бібліотек. Свою велику інформаційно-просвітницьку кампанію з гендерних проблем бібліотеки можуть розпочати під девізом: «Ти не можеш змінити світ, але не маєш права нічого не робити для цього».

Висвітлення потребують такі аспекти гендерної проблематики: законодавство у сфері гендеру; історичний аспект проблеми; гендерна політика в Україні; гендерні ролі та стереотипи; фемінізм як попередник гендеру; історія жіночих рухів; гендерна асиметрія у політиці; нерівність чоловіків і жінок на ринку праці; проблеми гендерного насильства та дискримінації; гендерні відносини в родині; гендер і ЗМІ; роль гендерної освіти у вирішенні проблем рівності статей; гендер і культура; гендерні проблеми регіону тощо. Цей перелік може послужити для бібліотек основою при плануванні інформаційно-просвітницької кампанії, визначенні кола тем і засобів їхнього висвітлення для різних категорій користувачів.

На жаль, кількість документів з гендерних питань у більшості бібліотек незначна, тож найважливішим помічником має стати мережа Інтернет, де ці матеріали представлені доволі широко. У першу чергу, варто звернути увагу на такі ресурси: портал «Всі рівні» (<http://www.vsirivni.com.ua/>); сайт Музею історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху (<http://gender.at.ua/>); віртуальна версія цього ж музею (<http://gender-museum.com/>); гендерна бібліотека (<http://library.gender-ehu.org/>) [13].

Тож бібліотека може і повинна стати місцем, де кожна людина, незалежно від статі, віку, соціального статусу, професії та освіти зможе взяти участь у різних заходах і отримати базові знання з гендерних питань, у тому числі інформацію про такі поняття, як права людини, дискримінація за статевою ознакою, а також з інших питань гендерної проблематики. Тобто стати центром неформальної освіти – Long Life Learning (навчання протягом життя). Крім того, бібліотека може стати місцем міжкультурної комунікації, у якому всі громадяни зможуть отримати інформацію про гендерні трансформації, що відбуваються в Україні, про український жіночий рух, про діяльність громадських організацій гендерного спрямування. Особливо плідною може стати ця діяльність бібліотек у співпраці як з органами державної, місцевої влади, так і з громадськими організа-

ціями. У багатьох університетах України створюються гендерні центри – особливі структурні підрозділи, які проводять серйозну наукову й освітню роботу, зокрема створюють інформаційні ресурси з гендерної тематики для учасників освітньо-виховного процесу, готують інформаційні матеріали з актуальних гендерних проблем сьогодення. Для підвищення ефективності діяльності таких центрів актуальним є створення національних інформаційних ресурсів з гендерних питань.

Література

1. *Іващенко О.* Гендерна наукова перспектива: від світогляду до політики / О. Іващенко // Соціологія теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6. – С. 78–91.

2. Введение в гендерные исследования : учеб. пособие. Ч. 1 / под ред. И. А. Жеребкиной. – Харьков : ХЦГИ, 2001; Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. – 708 с.

3. *Літвін Л.* Особливості гендерних досліджень у політичній науці [Електронний ресурс] / Л. Літвін. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21_COM=2&I21_DBN=UJRN&P21_DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Polzap_2013_7_18.pdf. – Назва з екрана.

4. *Гончаренко І.* Українське суспільство XVI–XVII століть у гендерному вимірі / Інна Гончаренко // Українознавство. – 2007 – № 3. – С. 189–193.

5. *Обрикова Н. Н.* Между равными: Преодоление гендерных стереотипов / Н. Н. Обрикова // Библиотечная жизнь Кузбасса : период. сб. / Департамент культуры и национальной политики Кемеровской области, Кемер. обл. науч. б-ка. – Кемерово, 2006. – Вып. 4 (54). – С. 95–103.

6. *Дороніна Т. О.* Проблема визначення поняття «гендерний підхід» у сучасній науці та освіті [Електронний ресурс] / Т. О. Дороніна. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_pps/2009_3/doronica.pdf. – Назва з екрана.

7. *Горошко О. І.* Гендерні аспекти інтернет-комунікацій : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра социол. наук : 22.00.04 / Олена Ігорівна Горошко. – Харків : [Б. в.], 2010. – 33 с. – На укр. яз.

8. *Скугарова В.* Гендерные аспекты управления персоналом информационно-библиотечного учреждения [Электронный ресурс] / В. Скугарова, Л. Щирикова // Научная палитра. – 2015. – № 3 (9). – Режим доступа: [http://culture.esrae.ru/pdf/2015/3%20\(9\)/172.doc](http://culture.esrae.ru/pdf/2015/3%20(9)/172.doc). – Загл. с екрана.

9. *Морган-Чешир С.* Исследование женского движения – ресурсы Британской библиотеки [Электронный ресурс] / С. Морган-Чешир // Второй двусторонний семинар, 3–4 дек. 2001 г. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/tus/031201/morgan_r.htm. – Загл. с экрана.

10. В'ячеслав Кириленко презентував на Уряді Стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] // Міністерство культури України. – 2016. – 23.03. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245072235. – Назва з екрана.

11. Бібліотечна орбіта Кіровоградщини [Електронний ресурс]. – 2011. – Вип. 4. – Режим доступу: http://library.kr.ua/bibsprava/bibl_orbita4.pdf. – Назва з екрана.

12. Концепція та стратегія розвитку Центру гендерних досліджень і освіти на 2010–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://istfak.org.ua/files/centr-gendernih-issledovaniy/konceptsiya.pdf>. – Назва з екрана.

13. На шляху гендерної рівності : методично-бібліографічні матеріали [Електронний ресурс] // Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. – 2010. – Режим доступу: http://libkor.com.ua/php/metod_mat_files/Genderna_rivnistb.pdf. – Назва з екрана.

References

1. Ivaschenko, O. (1998). *Genderna naukova perspektyva: vid svitohliadu do polityky* [Gender scientific perspective: from philosophy to politics]. *Sotsiologhiia teoriia, metody, marketynh – Sociology is a Theory, Methods, Marketing*, no. 6, pp. 78–91 [in Ukrainian].

2. Zherebkina, I. A. (2001). *Vvedenie v gendernye issledovaniya* [Introduction to Gender Studies]. Kharkov: Aletejya [in Ukrainian]

3. Litvin, L. (2013). *Osoblyvosti gendernykh doslidzhen u politychnij nauksi* [Features of gender studies in political science]. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21 COM=2&I21 DBN=UJRN&P21 DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Polzap_2013_7_18.pdf [in Ukrainian].

4. Honcharenko, I. (2007). *Ukrainske suspilstvo KhVI–KhVP stolit u hendernomu vymiri* [Ukrainian society XIV–XV centuries the gender dimension]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Studies*, no. 3, pp. 189–193 [in Ukrainian].

5. Obrikova, N. N. (2006). Mezhdru ravnymi: Preodolenie gendernyx stereotipov [Between equal: Overcoming gender stereotypes]. *Bibliotekhnaya zhizn Kuzbassa – Library Life of Kuzbass*, issue 4, pp. 95–103 [in Russian].

6. Doronina, T. O. (2009). Problema vyznachennia poniattia «hendernyj pidkhdid» u suchasnij nauksi ta osviti [The problem of the definition of «gender perspective» in modern science and education]. Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_pps/2009_3/doronina.pdf [in Ukrainian].

7. Horoshko, O. (2010). Henderni aspekty internet-komunikatsij [Gender aspects of Internet communications]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkov [in Ukrainian].

8. Skugarova, V., Shhirikova, L. (2015). Gendernye aspekty upravleniya personalom informacionno-bibliotekhnogo uchrezhdeniya [Gender aspects of HR management information and library institutions]. *Nauchnaya palitra – Scientific Palette*, no. 3. Retrieved from [http://culture.esrae.ru/pdf/2015/3%20\(9\)/172.doc](http://culture.esrae.ru/pdf/2015/3%20(9)/172.doc) [in Russian].

9. Morgan-Cheshir, S. Issledovanie zhenskogo dvizheniya – resursy Britanskoy biblioteki [A study of women's movement – the resources of the British Library]. Proceedings of the 2 rd bilateral seminar, 3–4 December. 2001. Retrieved from http://www.nlr.ru/tus/031201/morgan_r.htm [in Russian].

10. Viacheslav Kyrylenko prezentuvav na Uriadi Stratehiiu rozvytku biblioteknoi spravy v Ukraini do 2025 roku «Yakisni zminy bibliotek zadlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy» [Vyacheslav Kyrylenko presented to Government Strategy of librarianship in Ukraine 2025 «Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine»]. (2016). *Ministerstvo kultury Ukrainy – Site of Ministry of Culture of Ukraine*. Retrieved from http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245072235 [in Ukrainian].

11. Bibliotekna orbita Kirovohradschyny [Library orbit of Kirovohrad region] (2011), issue 4. Retrieved from http://library.kr.ua/bibsprava/bibl_orbita4.pdf [in Ukrainian].

12. Kontseptsiiia ta stratehiia rozvytku Tsentru hendernykh doslidzheni osvity na 2010–2014 rr. [The concept and strategy of the Center for Gender Studies and Education for 2010–2014 rr.]. Retrieved from <http://istfak.org.ua/files/centr-gendernih-issledovaniy/koncepciya.pdf> [in Ukrainian].

13. Na shliakhu hendernoi rivnosti: Metodychno-bibliohrafichni materialy [Towards Gender Equality: methodological and bibliographical material]. (2010). *Chernihivska oblasna universalna naukova biblioteka im. V. H. Korolenka – Site Of Chernihiv Regional Universal Scientific Library*.

Korolenko. Retrieved from http://libkor.com.ua/php/metod_mat_files/Genderna_rivnistb.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.06.2016.

Lina Chernjavskaja,

Junior Research Associate, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Formation of Gender Tolerance – the Mission of the Modern Library

The article examines library place in the system of gender-oriented information and communication processes in transition to information society. The experience in creating gender-based information resource libraries, and activity of both foreign and domestic libraries in this direction are analyzed.

Attention is drawn to the need for active cooperation between libraries, archives, and documentation and information center on women's and gender history in the accumulation of documentation and representation of information resources on gender issues.

The role of libraries in changing existing gender stereotypes in society and diversity communication practices of modern libraries in the context of gender consciousness in the knowledge society was studied.

Keywords: gender, information society, libraries in the information society, information and communication technologies.

Лина Чернявская,

мл. науч. сотр., Национальна библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Формирование гендерной толерантности – миссия современной библиотеки

Статья посвящена вопросу поиска места библиотеки в системе гендерно-ориентированных информационно-коммуникационных процессов в условиях перехода к информационному обществу.

Проанализирован опыт создания гендерного информационного ресурса на базе библиотек. Исследована деятельность как зарубежных, так и отечественных библиотек в этом направлении.

Рассматриваются аспекты оптимизации такой работы. Обращается внимание на необходимость активного сотрудничества между библиотеками, архивами и документационно-информационными центрами по женской и гендерной истории в аккумулировании и репрезентации документационно-информационных ресурсов по гендерным вопросам.

Обоснована роль библиотек в изменении сложившихся гендерных стереотипов в обществе и разнообразие коммуникативных практик современной библиотеки в контексте формирования гендерного сознания человека в обществе знаний.

Ключевые слова: гендер, информационное общество, библиотеки в информационном обществе, информационно-коммуникативные технологии.